

Fenomenul torturii: constatăările Procuraturii Generale

www.juridicemoldova.md

FENOMENUL TORTURII: CONSTATĂRILE PROCURATURII GENERALE

INTERVIU

Eugen Gore

[Un material de Juridice Moldova](#)

Combaterea fenomenului torturii prezintă o activitate de prioritate pentru Procuratura Generală, în prezentul articol vă ilustrăm instrumentele avute la îndemână pentru eradicarea unui fenomen profund vătămător valorilor umane, accentuând, cu precădere, subiectele: misiunea și atribuțiile Secției combaterea torturii, tendințele dezvoltării fenomenului torturii, criteriile de calitate ale unei investigații cu obiect tortura, factorii care împiedică sau zădărnicesc urmărirea infracțiunilor prevăzute la art. 166¹ Cod penal al Republicii Moldova.

Materialul este elaborat în colaborare cu Asociația Promo-LEX și publicat cu sprijinul financiar al Republicii Federale Germania, prin intermediul Ambasadei Republicii Federale Germania la Chișinău. Opiniile exprimate în acest material aparțin autorilor și nu reflectă punctul de vedere al

Republicii Federale Germania și al Ambasadei Republicii Federale Germania la Chișinău.

Eugeniu GORE

procuror-șef interimar, Secția combatere tortură

Aspecte introductive privind Secția combatere tortură a Procuraturii Generale

Creată în anul 2010 în cadrul Procuraturii Generale, Secția combatere tortură s-a prezentat ca rodul unui angajament asumat al autorităților naționale în implementarea Convențiilor internaționale de aderare.

Legiuitorul moldav și-a demonstrat solemnitatea cu care se ancorează în lupta împotriva torturii, sugestive contextului devenind: pedepsele înalte stabilite, lipsa unor reglementări care ar putea descărca situația autorului infracțiunii (inaplicabilitatea, în cazul comiterii infracțiunii prevăzute la alin. (2)-(4) art.166¹ Cod penal al Republicii Moldova, a condamnării cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închisoarea, a amnistiei).

Astfel, voința legiuitorului, în devenirea sa efectivă, urma a fi suplinită și prin crearea unor mecanisme cu putere dură de răspuns.

Prin urmare, pentru redresarea unor situații critice, s-a instituit Secția combatere tortură, ocupată de coordonarea activității de eradicare a fenomenului la nivel republican, au fost investiți procurori cu putere de examinare a cauzelor cu obiect îngust, punctându-se aspectul: unicul organ abilitat cu atribuții de a investiga sesizările și dosarele de tortură sau alte rele tratamente este Procuratura. Se ține a se preciza contextului: examinarea cauzelor cu obiect tortura este încredințată Procuraturii Combaterii Criminalității Organizate și Cauze Speciale, iar examinarea cauzelor cu obiect tratament inuman sau degradant – procuraturilor teritoriale, care dețin,

în medie, 2-3 procurori specializați în materie, excluși, după posibilități, din antrenarea în activități care exced specificul activității responsabilizate.

Impunându-se politica zero toleranță față de tortură, recunoscută a fi o infracțiune de-o complexitate deosebită, cu aversiune puternică asupra Demnității Umane, atât Secția combatere tortură, cât și procurorii investiți cu atribuții de examinare a cazurilor de tortură, de rele tratamente și-au fortificat eforturile și ambițiile în eradicarea flagelului, fiind conștienți de faptul – eficacitatea investigațiilor desfășurate deferă justiției torționarii, descurajează multiplicarea unor conduite similare în viitor.

În prezent, în cadrul Secției combatere tortură a Procuraturii Generale activează 3 procurori, unul dintre aceștia ocupându-se de conducerea organismului. Anterior, în subdiviziunea specializată activau 4 procurori, însă, politicile reformatorii au optat pentru optimizarea personalului.

În accepțiune îngustă, Secția combatere tortură a Procuraturii Generale se ocupă de monitorizarea investigațiilor desfășurate de către procurorii procuraturilor teritoriale și specializate, investiți cu funcții pe domenialitate și acordă asistență metodologică la necesitate.

De asemenea, Secția combatere tortură a Procuraturii Generale desfășoară activități precum: participă la implementarea unitară a politicii naționale și internaționale a statului la înregistrarea și investigarea cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant, precum și actelor de violență săvârșite asupra militarilor; prezintă propuneri privind perfecționarea legislației și participă la elaborarea de acte normative în domeniul înregistrării și investigării cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant, precum și a actelor de violență săvârșite asupra militarilor; controlează respectarea legislației privind procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman

sau degradant; organizează, coordonează și controlează activitatea procurorilor din cadrul procuraturilor teritoriale, iar prin intermediul Procurorului General și activitatea procurorilor din cadrul procuraturilor specializate, responsabili de investigațiile privind tortura, tratamentul inuman sau degradant, precum și a actelor de violență săvârșite asupra militarilor, în condițiile legii; exercită controlul privind respectarea, de către procurori, responsabili de investigațiile privind tortura, tratamentul inuman sau degradant, precum și a actelor de violență săvârșite asupra militarilor, a legilor de aplicare a măsurilor de protecție a martorilor, a victimelor infracțiunii și a altor participanți la procesul penal; acordă ajutor practic și metodologic procurorilor din procuraturile teritoriale și specializate în procesul de examinare a sesizărilor despre infracțiuni și exercitare a urmăririi penale în cazurile de tortură, tratament inuman sau degradant, precum și a actelor de violență săvârșite asupra militarilor.

Tendențele fenomenului torturii

Fenomenul torturii a prezentat, din toate timpurile, o provocare și o platformă de dezbateri pentru actorii guvernamentali – dinaintea adoptării Legii nr.3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură, în vederea eliminării mediilor propice dezvoltării fenomenelor anti-sociale, în atribuțiile Procuraturii se încadra și realizarea supravegherii generale în instituțiile private de libertate. Exercițiu asociat cu o măsură de prevenție. În prezent, un asemenea instrument absentează, sarcina controlului periodic revenindu-le autorităților ierarhic superioare instituțiilor private de libertate, care, ulterior, în caz de apariție a unor neregularități, sesizează organele Procuraturii.

Dincolo de aceasta, pentru calificarea justă a realităților și sancționarea proporțională, devine esențială distingerea torturii de celelalte fenomene cu impact nociv asupra respectării Drepturilor Omului (tratamentul degradant și

inuman), care în interpretări pot fi fuzionate sau confundate.

Cu titlu de precizie: prin tortură urmează a se înțelege orice act prin intermediul căruia i se cauzează unei persoane, în mod intenționat, durere sau suferințe fizice sau psihice puternice cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a exercita presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință este provocată de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane.

Deși fenomenul torturii nu ia intensitățile classic-recunoscute, faptul nu relaxează autoritățile să întreprindă acțiuni ferme și direcționate punitiv în relație cu tentațiile și cu abordările deterioratoare Drepturilor Omului.

De asemenea, maniera consumării torturii nu se încadrează în instrumentarul primitiv cunoscut, ia forme mai modernizate, dificil a fi probate.

S-a demonstrat practic, studiind cauzele tipului de criminalitate pus în discuție: cultura generală care admite forța ca instrument de soluționare a conflictelor, lipsa instruirii titularilor de obligații în privința manevrării instrumentarului de imobilizare fizică, permiterea încadrării în muncă a angajaților cu nouă clase (situație prezentă în instituțiile penitenciare), omisiunea pregătirii psihologice, dar și absența unei reziliențe – permit izbucnirea unor tratamente vicioase din partea exponenților autorităților publice.

Cu notă de precizie: se reliefează tendința torturării psihologice a persoanei care, în multiple cazuri, devine dificilă în investigare, dată fiind dependența procurorilor de expertiza realizată de Centrul de Medicină Legală, realizată, în frecvente circumstanțe, cu întârziere. Astfel, deși se dispune ordonanță de numire a expertizei, partea vătămată este solicitată la Centrul de Medicină Legală pentru a se determina gradul traumatizării psihologice, inclusiv, la o trecere de peste un an post consumării suferinței. O asemenea târăgănare se justifică prin suprasolicitarea experților Centrului de Medicină Legală, dar și prin lipsa personalului suficient cererilor comunității. Astfel, se permite a se constata o realitate dură: purcederea la o expertizare după un interval atât de masiv, pierde din calitățile eficienței, distorsionează așteptările investigației, favorizează situația presupusului autor al infracțiunii.

În continuare, se accentuează: se atestă că prevalență în sesizări o au tratamentele degradante și inumane (486 pentru anul 2021), tortura fiind plasată pe un plan secund (12 pentru anul 2021).

În mod specific se atestă că infracțiunile prevăzute la art.166¹ Cod penal al Republicii Moldova se dezvoltă, cu precădere, în instituțiile penitenciare, izolatoarele de detenție provizorie, spitalele de psihiatrie, iar mai nou, tratamentele degradante se pot identifica și în instituțiile pre-școlare, școlare.

Se ține a se exemplifica o speță care a evidențiat problemele existente în sistem – cauza Brăguța, grăitoare prin inacțiunile autorităților și prin necesitatea transpunerii în practică, *ad litteram*, a Ordinul comun nr.77/572/408/639-o/197/1389 din 31 decembrie 2013 al Procurorului General, Ministrului Justiției, Ministrului Afacerilor Interne, Directorului General al Serviciului Vamal, Directorului Centrului Național Anticorupție și Ministrului Sănătății,

pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinzelor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant.

Mai mult, discutând în largul stărilor de fapt, se întrevide fenomenul practicii bine stabilite de a nu raporta evenimentele care indică puternice prezumții de tortură sau de tratamente inumane, degradante admise în instituțiile penitenciare – fapt care dezvoltă vertiginos criminalitatea neagră, în mod vizibil periculoasă pentru condiția deținuților, care astfel, devin dublu victime ale disfuncționalităților mecanismelor statale.

Din aceste considerente, se țin a se responsabiliza factorii decidenți ai instituțiilor în interiorul cărora s-au produs incidente, în vederea colaborării active cu organele Procuraturii, de altfel, inacțiunea poate, deopotrivă, servi temei de sancționare.

Cu titlu de concluzie: orice semnalizare a actelor de tortură sau a derivatelor acesteia indică asupra erorilor admise de autoritățile publice, care eșuează a percepe și a da viață respectării Drepturilor Omului.

Orice semnalizare a actelor de tortură, a tratamentelor degradante și inumane este examinată cu o seriozitate înaltă și cu intenția de a sorti răspunderii torționarii și complicitii la comiterea infracțiunii.

Se face necesară pentru inițierea unei lupte veritabile împotriva torturii – majorarea numărului de specialiști capabili a face față sesizărilor, faptul se justifică, în mod special, în contextul procuraturilor teritoriale, care, deși dețin în control, sub arie teritorială, instituții penitenciare sau psihiatrice, nu dispun de resursa umană profesionistă în număr suficient pentru a face față provocărilor (se atestă procuraturi teritoriale care dispun doar de un procuror specializat în examinarea cauzelor de

tratament inuman, degradant).

De asemenea, pentru contracararea efectivă a fenomenului anti-social, componenta combatere urmează a fi însoțită de componenta prevenirii, care prin arsenalul instruirii, responsabilizării titularilor de obligații, va reuși să sece izvoarele care alimentează tortura, tratamentul inuman și degradant.

Se permite a se concluziona: combaterea și sancționarea se activează ori de câte ori mecanismele de prevenire eșuează a-și onora misiunile.

Prin urmare, pentru anul 2023, se insistă asupra creării unui grup de lucru dintre reprezentanții Procuraturii Generale, Oficiului Avocatului Poporului, Administrației Naționale a Penitenciarelor și Inspectoratului General al Poliției, pentru identificarea soluțiilor și abordărilor capabile a stăvili fenomenul torturii, tratamentului inuman și degradant.

Principiile de întreținere a unei investigații eficiente

Investigarea cauzelor cu obiect tortură invită demonstrarea unor capacități speciale, dată fiind și pregătirea autorului infracțiunii.

Factorii care pot condiționa eficiența investigației se exemplifică drept:

- Promptitudinea cu care s-a depus sesizarea. În acest context se face necesar ca administrațiile instituțiilor în interiorul cărora s-au petrecut incidente nefaste, să semnaleze imediat organele Procuraturii pentru demararea unor investigații, care reușesc a surprinde instrumentarul consumării infracțiunii. Intervenția întârziată poate costa pierderea probelor cheie, de indicare asupra modalităților și-a actorilor implicați în săvârșirea ilegalității (dispariția leziunilor corporale, ștergerea înregistrărilor video de captare a

incidentului).

- Competențele profesioniștilor antrenați. Lipsa unei specializări sau a unei atitudini asumate poate compromite obiectivele propuse. Infracțiunile prevăzute la art.166¹ Cod penal al Republicii Moldova, având subiect special, invită la o pregătire specială definitivă, care va putea conduce și deferi justiției torționarii. Adițional, se face necesară decurgerea urmăririi penale prin considerația principiului ne-admiterii revictimizării, astfel, se propune ca audierea să se desfășoare într-un singur exercițiu procesual, care va absorbi toată informația necesară pentru construirea retrospectivei incidentului. Mai mult, în contextul urmăririi infracțiunilor precum tortură, se evită pe fundalul posibilităților, recurgerea la confruntarea dintre părți, mai ales, în cazul în care victime sunt minori. De asemenea, miza în demascarea torturii, tratamentelor inumane și degradante o prezintă rodul muncii experților judiciari medico-legali, expertiza acestora devenind un probatoriu determinant.
- Celeritatea urmăririi penale. Infracțiunile prevăzute la art.166¹ Cod penal al Republicii Moldova sunt caracterizate prin capacitatea de a produce infirmități fizice și psihice care urmează a fi documentate conform principiului investigației pe urme fierbinți.

Soluții pentru eradicarea fenomenului torturii

Fenomenul torturii pentru a fi eradicat, invită la o abordare complexă, cu accent pe:

- creșterea culturii generale, conștientizarea, sesizarea în privința anomaliilor pe care le provoacă fenomenul torturii. Inacceptarea violenței ca instrument de soluționare a conflictelor;
- prevenție – prin antrenarea monitorilor supravegherii modului în care sunt respectate Drepturile Omului, care

vor desfășura vizite și vor emite constatări capabile a promova schimbări calitative;

- selecție minuțioasă a potențialilor aplicatori ai legii la etapa angajării în câmpul muncii;
- instruire a titularilor de obligații cu antrenarea abordării Drepturilor Omului;
- majorare a numărului de profesioniști capabili a face față provocărilor;
- reconceptualizare a infrastructurilor penitenciare;
- consolidare a mecanismelor de raportare a incidentelor de către administrațiile instituțiilor în interiorul cărora s-au petrecut incidente către organele Procuraturii (se optează și pentru digitalizarea raportărilor).